

Van kind tot burger: Volksopvoeding via het onderwijs in Nederland (1780-1920)

- 2p 1 Patriotten gaven aan het begrip 'burger' een nieuwe betekenis. Noem deze nieuwe betekenis en geef aan tot welke visie op het onderwijs dit leidde.

Gebruik bron 1.

Een bewering:

Uit deze bron blijkt dat Paulus van Bijlevelt

- een patriot is, met de opvattingen van verlichte burgers over onderwijs uit zijn tijd,
- waarschijnlijk het doel van de Schoolwet van 1806 zal ondersteunen
- maar de praktische uitwerking daarvan niet.

- 3p 2 Toon dit voor elk onderdeel van deze bewering aan.

Drie keerpunten in de Nederlandse geschiedenis zijn:

1795 de Bataafse Republiek wordt uitgeroepen;

1815 het Verenigd Koninkrijk ontstaat;

1848 Nederland krijgt een liberale grondwet.

- 6p 3 Geef bij elk van deze keerpunten aan:
- welke mogelijkheid dit keerpunt opleverde voor het onderwijsbeleid van de overheid en
  - wat de uitvoering van dit beleid bemoeilijkte.

Gebruik bron 2.

Uit deze tekst blijkt dat Wijnbeek de Schoolwet van 1806 als uitgangspunt neemt voor zijn schoolinspecties.

- 3p 4 Toon dit aan met drie voorbeelden uit de bron.

Gebruik bron 2.

Wijnbeek maakt in deze bron duidelijk dat op openbare scholen behoedzaam moet worden omgegaan met het geschiedenisonderwijs.

- 4p 5 Leg uit welk probleem van het openbaar onderwijs Wijnbeek hier aanduidt. Doe dat door
- eerst aan te geven wat rond 1840 onder openbaar onderwijs wordt verstaan en
  - vervolgens uit te leggen waardoor én bij wie de inhoud van het geschiedenisonderwijs in die tijd bezwaren kon oproepen en
  - ten slotte aan te geven waarom hierdoor het onderwijsbeleid zou kunnen mislukken.

- 1p 6 In 1849 hief minister van onderwijs Thorbecke de functie van Wijnbeek op. Maak duidelijk dat dit past bij de politieke principes van Thorbecke.

Gebruik bron 3.

Uit deze tekst blijkt dat Elise van Calcar schrijft vanuit het perspectief van een standenmaatschappij.

2p **7** Toon dit aan.

Gebruik bron 3.

Elise van Calcar ondersteunt de liberale doelstelling van het volksonderwijs, maar heeft kritiek op de manier waarop dit onderwijs gegeven wordt.

2p **8** Leg dit uit.

Gebruik bron 3.

Stel: je doet onderzoek naar de opvattingen van ondernemers rond 1870 en je vindt deze tekst. Bij deze bron horen twee belangrijke feiten:

1 De prijsvraag is uitgeschreven door het bestuur van de 'Vereniging ter bevordering van Fabriek- en Handwerksnijverheid in Nederland'.

2 Het bestuur geeft de inzending van Elise van Calcar de eerste prijs.

Je vraagt je af in hoeverre je de gegevens in deze bron als representatief kunt beschouwen.

4p **9** Leg telkens met twee argumenten uit, waarom je de gegevens uit de bron

- enerzijds wél als representatief en
- anderzijds niet als representatief kunt beschouwen.

Tussen industrialisatie, sociale mobiliteit en het ontstaan van nieuwe schooltypen aan het einde van de negentiende eeuw bestaat een verband.

3p **10** Leg uit wat het verband is tussen:

- industrialisatie en sociale mobiliteit;
- sociale mobiliteit en nieuwe schooltypen;
- industrialisatie en nieuwe schooltypen.

Gebruik bron 4.

Bij de opening van de Vrije Universiteit (VU) in Amsterdam in oktober 1880 houdt Abraham Kuyper zijn beroemde rede 'Soevereiniteit in eigen kring'. De prent verschijnt naar aanleiding van deze gebeurtenis.

4p **11** Leg uit:

- (zonder de bron) dat Abraham Kuyper door het nastreven van 'soevereiniteit in eigen kring' bevorderde dat er een 'dubbele identiteit' ontstond bij de aanhangers van zijn orthodox-protestantse partij, de ARP (Anti Revolutionaire Partij) en
- (met de bron) welke mening de tekenaar hier weergeeft over 'soevereiniteit in eigen kring'.

Gebruik bron 5.

Het liberale Kamerlid H.J. Smidt noemt een aantal argumenten voor zijn standpunt over staatssteun voor het volksonderwijs die aansluiten bij de opvattingen van de patriotten.

3p **12** Toon dit voor drie van zijn argumenten aan.

- 3p **13** De Schoolwet van 1889 werd aangenomen ondanks het verzet van de liberalen.
Leg uit:
- wat de kern van de Schoolwet van 1889 was en
  - dat het aannemen van de Schoolwet van 1889 het gevolg was van een politieke machtsverschuiving en
  - dat die machtsverschuiving door de liberalen veroorzaakt was.

Een bewering:

Er bestaat een verband tussen:

- het teruglopen van het schoolverzuim en de voortschrijdende industrialisatie en
  - het teruglopen van het schoolverzuim en de mechanisering van de landbouw.
- 2p **14** Leg telkens uit welk verband hiertussen bestaat.

De koloniale relatie tussen Nederland(ers) en Nederlands-Indië

Een bewering:

Tussen de 80-jarige oorlog en de oprichting van de VOC bestond een direct verband.

- 2p **15** Leg uit welk verband dat was.

De VOC was méér dan een gewone handelsonderneming.

- 2p **16** Toon dit aan.

Gouverneur-generaal Daendels liet in de periode 1808-1811 op Java de Grote Postweg aanleggen.

- 3p **17** Leg uit dat de aanleg van de Grote Postweg
- een modern initiatief was,
  - slaagde dankzij de inzet van traditionele middelen maar
  - voor Daendels betekende dat hij hiermee tegen een patriottisch principe inging.

Tussen de Java-oorlog en de invoering van het Cultuurstelsel bestond een verband.

- 3p **18** Maak duidelijk
- welk verband dat was en
  - in welk opzicht het Cultuurstelsel verschilde van het Contingentenstelsel en
  - in welk opzicht het Cultuurstelsel overeenkwam met het Contingentenstelsel.

Gebruik bron 6.

Uit deze bron blijkt dat het Nederlandse bestuur kiest voor aansluiting bij de traditionele bestuurlijke praktijk in Indonesië.

- 2p **19** Licht dit toe, door uit te leggen
- waaruit dit in het reglement blijkt en
  - (zonder de bron) waarom het Nederlandse bestuur voor deze aanpak kiest.

Gebruik bron 7.

Albert Hahn geeft in deze prent zijn visie op het moderne imperialisme.

- 4p **20** Leg uit:
- met een element uit de prent wat de visie van Hahn op het moderne imperialisme is en
  - dat hij met deze prent daarmee de keerzijde van de Ethische Politiek illustreert.

Gebruik bron 8 en 9.

Een bewering:

Deze foto's laten zien dat de Ethische Politiek in de jaren 1920-1930 succesvol is geweest.

- 3p **21** Noem een doel van de Ethische Politiek en leg daarmee uit of deze bewering juist is.

De Volksraad bracht een begin van een democratiseringsproces van het bestuur van Nederlands-Indië op gang. Over deelname aan dit proces werd verschillend gedacht door de aanhangers van Boedi Oetomo en de Partai Nasional Indonesia (PNI).

- 4p **22** Beredeneer op grond van hun uitgangspunten voor elk van deze twee groepen of zij aan dit proces hebben deelgenomen.

Gebruik bron 10.

Deze bron geeft de verandering in de koloniale verhoudingen sinds het begin van de twintigste eeuw weer, maar bevat ook een aanwijzing voor continuïteit in die koloniale verhoudingen.

- 4p **23** Toon dit aan door uit de tekst een voorbeeld te noemen van:
- verandering in de koloniale verhoudingen en
  - een voorbeeld van continuïteit van de koloniale verhoudingen.
- Licht je voorbeelden telkens toe.

In bron 10 wordt verwezen naar de planters op onder andere Sumatra, die door 'misleidende' literatuur als slecht werden afgeschilderd.

- 4p **24** Leg dit, zonder de bron te gebruiken, uit door:
- eerst aan te geven waarom particuliere plantages na 1870 op Sumatra op grote schaal konden worden aangelegd en
  - daarna aan te geven welk verband er bestond tussen het moderne imperialisme, de opkomst van industrie in het Westen en de aanleg van plantages op Sumatra en
  - vervolgens kort aan te geven op welke manier het tekort aan arbeiders op de plantages werd opgelost en
  - ten slotte uit te leggen waardoor de planters op Sumatra meer macht over hun arbeiders hadden dan ondernemers in Nederland in die tijd.

Gebruik bron 11.

Stel: Een Indonesische nationalist leest dit fragment en is het helemaal niet eens met het beeld dat Jaquet oproept van Soekarno als leider van de Indonesische nationalistische beweging.

4p **25** Ondersteun deze mening door:

- met een voorbeeld van het Nederlandse optreden vóór 1942 tegenover Soekarno te verklaren waarom deze niet met de Nederlanders wilde samenwerken en
- met een voorbeeld van het optreden van Soekarno tijdens de Japanse bezetting duidelijk te maken dat hij de belangen van Indonesië probeerde te behartigen en
- duidelijk te maken dat Soekarno juist een consequente politiek heeft gevoerd en
- met een voorbeeld uit de bron te laten zien dat Jaquet Soekarno ook als mens negatief afschildert.

Gebruik bron 11.

Jaquet uit in dit fragment kritiek op het Nederlandse beleid in 1942.

2p **26** Leg uit dat hij zelf een beperkte visie lijkt te hebben op het Indonesische nationalisme.

De volgende gebeurtenissen uit de geschiedenis van Indonesië staan in willekeurige volgorde:

- 1 De 'Eerste Politie Actie' gaat van start.
- 2 Indonesië begint met het nationaliseren van Nederlandse bedrijven.
- 3 Soekarno en Hatta roepen de Republiek Indonesia uit.
- 4 Indonesië zegt de Staatsrechtelijke Unie met Nederland op.
- 5 Het Akkoord van Linggadjati wordt gesloten.
- 6 Het begin van de Bersiap-periode zorgt voor grote onrust.
- 7 De soevereiniteitsoverdracht van Nederland naar Indonesië vindt plaats.

2p **27** Zet deze gebeurtenissen in de juiste tijdvolgorde van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

In het Nederlandse Nieuw-Guinea-beleid na 1950 zijn kenmerken van het moderne imperialisme te herkennen.

4p **28** Noem twee van die kenmerken en leg per kenmerk uit op welke wijze het naar voren komt in het Nederlandse Nieuw-Guinea-beleid na 1950.